

هوالمحق

عنوان مقاله:

نقش معادباوری در تربیت اجتماعی از منظر آیات و روایات

گردآورنده

زیبا رمضانی زیارانی

شهریور: ۱۳۹۸

حوزه علمیه زینبیه سلام الله علیها سطح ۲

آدرس: آبیگ، بلوار امام خمینی (ره)، روبروی پایگاه سلامت بیاضیان، تلفن: ۰۲۸۳۲۸۲۲۶۸۶

الف

چکیده:

یکی از آثار ایمان به معاد، اعتقاد به رویارویی انسان با پرونده عمل است. عمل می تواند فردی یا اجتماعی باشد. عمل فردی و ارتباط آن با معاد در افراد با ایمان کمتر مورد بحث و گفتگو است زیرا بیشتر افراد به این مسئله توجه دارند، اما یکی از مسائل که در بین افراد به ویژه مسلمانان پنهان است، عمل اجتماعی و آثاری است که نوع رفتار اجتماع و تقابل افراد با هم در جامعه به جای می گذارد و در قیامت مورد بررسی قرار می گیرد. از این رو، مقاله حاضر که به شیوه توصیفی - تحلیلی و بر مبنای قرآن کریم و سخنان گوهریار ائمه علیهم السلام، گردآوری شده، می کوشد بر مبنای آن، اهمیت و ضرورت تربیتی معاد را بخصوص در زمینه مسائل اجتماعی تبیین نماید. در این مقاله با تأکید بر نقش ایمان به حیات پس از مرگ به عنوان عامل کنترل کننده در اعمال و رفتار اجتماعی و ایمنی از گمراهی، ارتباط میان عالم پس از مرگ و زندگی اجتماعی انسان و برخی از پیامدهای تربیتی به این اصل مانند حقیقت ایمان و کفر، تأثیر آن بر سعادت و شقاوت ابدی، رابطه ایمان و عمل، ایمان و کیفر، اعمال نیک و بد و همچنین توازن مادی و معنوی و مسائل اقتصادی جامعه، خشوع و فروتنی، عمل صالح و اخلاص، برپایی عدالت، مسئولیت پذیری، صبر و نماز مورد بررسی قرار گرفته است. این بحث می تواند به عنوان مقدمه های پژوهش برای پژوهش های میدانی و تجربی مورد استفاده واقع شود.

کلید واژه: ایمان، تربیت، معادباوری

مقدمه :

با وجود پیشرفت های مادی در جوامع امروزی و فراهم بودن وسایل رفاه و آسایش ظاهری، می بینیم که بسیاری از انسان ها آرامش روحی و روانی ندارند و ناامیدی، بی هدفی، پوچ گرایی در زندگی آنها دیده می شود. اینها ریشه در غفلت انسان از خود و یگانگی خدا، پیامبران، کتابهای آسمانی و جهان آخرت دارد که انسان جاهل را سرگرم دنیا و زیبایی های فریبنده آن کرده است و به فرموده امام علی علیه السلام: «اهل الدنيا کرکت یسار بهم و هم نیام؛ اهل دنیا سوارانی در خواب مانده اند که آنان را می رانند.» در حالی که به نظر قرآن کریم و اسلام، انسان زندگی جاودانی دارد که پایانی برای آن نیست و قیامت و حیات آنجا با اعمال نیکوکاری و بدکاری دنیوی که در مرحله زندگی مسیری را پیمود که هم این سرای فانی و هم آن سرای باقی را به سر منزل سعادت دنیا و آخرت برساند.

بنابراین، دین از نظر منطق قرآن کریم و ائمه علیهم السلام مسیر زندگی اجتماعی است که انسان اجتماعی به خاطر تأمین سعادت زندگی کسب نموده است. بدین ترتیب دستورالعمل هایی را که دین مبین اسلام از طریق قرآن کریم و ائمه علیهم السلام مورد تأکید قرار می دهد قوانین و مقررات کامل و جامع است که تمام زوایای زندگی انسان، بخصوص مسائل اجتماعی را در بر می گیرد.

انسان موجودی است که فطرتا اجتماعی است، او را به تلاش های فکری و عملی وادار می کند و چون انسان نمی تواند همه حوائج خود را برآورد فطرتش باعث شد که به زندگی اجتماعی روی آورد. انسان برای زندگی موفق اجتماعی نیاز به مهارت های مختلفی دارد که با فرهنگ آن جامعه تعامل سازنده ای داشته باشد.

انسان بر اساس تعالیم دینی که در همه ادیان نسبت به آن آگاهی داده شده و بشر را از غفلت بر حذر داشته اند، موظف است به گونه ای امور زندگی خود را تنظیم نماید که در جهان پس از مرگ و برانگیخته شدن دوباره بتواند پاسخگوی اعمال و رفتار خود باشد. انسان باید برای بررسی اعمال دنیایی خود در پیشگاه خداوند حاضر شود و حقیقت کارهایی را که انجام داده ببیند برای خوبی ها و نیکی ها پاداش دریافت کند و برای بدی ها و ظلم هایی که روا داشته، جزا و عذاب آن را ببیند.

بنابراین لازم است که انسان به این سؤال پاسخ دهد که ایمان به معاد چه آثار تربیتی می تواند بر زندگی اجتماعی داشته باشد؟ از آنجا که معاد باوری نقش سازنده و بسزایی در پرورش انسان های متعالی دارد و تأثیر آن

در تربیت اجتماعی به صورت اختصاصی مورد بررسی قرار نگرفته بود نیاز به بررسی این مسئله احساس شد، در مقاله حاضر با پرداخت به ابعاد تربیتی که معاد در بهبود روابط بین انسان ها بیان شود تا در صورت عمل به دستوراتی که در این زمینه ها از منابع دینی رسیده و اثری که بر تعامل انسان ها دارند شاهد جامعه ای سالم و تکامل یافته باشیم.

کلیات و مفاهیم

۱. کلیات تحقیق

در این بخش از پژوهش به بیان کلیاتی پرداخته می شود ، که آگاهی بر آنها از جهت فهم موضوع مورد پژوهش ضروری است .

۱-۱. بیان مسئله :

بی تردید در مورد ارتباط بین زندگی اجتماعی و زندگی پس از مرگ، باید گفت: دنیا مزرعه آخرت است که انسان هر چه را بکارده همان را درو می کند؛ اگر نیکی کاشت، نیکی و اگر بدی کاشت جز عذاب و بدی برداشت نمی کند؛ پس انسان موظف است که در قبال دیگران و در زندگی اجتماعی خود روالی را پیش بگیرد که هم به حوائج و خواسته های به حق خود برسد و هم در حق دیگران ستم صورت نگیرد؛ زیرا هر فرد مؤمن به راهنمایی قرآن کریم و ائمه علیهم السلام به این حقیقت رسیده که زندگی دنیوی کوتاه و محدود و لو اینکه حیاتی نامحدود و زندگی باقی در پیش دارد و با مرگ از بین نمی رود و تنها راه سعادت پیروی از قرآن کریم و ائمه علیهم السلام است.

بنابراین، تشریع الهی تنها برای نظام بخشیدن به جوامع بشری نیست، بلکه برای تکمیل آن است؛ می خواهد با هدایت تشریعی، هدایت تکوینی را تقویت نموده، مخلوق را به آن هدفی که در خلقت اوست برساند، می خواهد هر نوع از انواع موجودات را به کمال وجود و هدف ذاتش برساند و یکی از کمالات وجودی انسان، داشتن نظام صالح در زندگی دنیا و یکی دیگر، داشتن حیات سعادت مند در آخرت است و راه تأمین این دو سعادت، تقرب به خداوند سبحان و پیروی و عمل به قرآن کریم و ائمه هدی علیهم السلام است که اصلاح اجتماع را با نظم ، نورانی و با امنیت و آرامش و استوار می سازد.

اما گاهی مشاهده می شود که افراد جامعه ای از مرگ و معاد به دور هستند و حقیقت و مسائل آن را درک نمی کنند که موجب بروز مشکلاتی در زندگی اجتماعی و نظام جامعه می شود؛ از همین رو تحقیق حاضر پاسخگوی این سؤال است که: ایمان به معاد در تربیت اجتماعی از منظر آیات و روایات چگونه است؟

۱-۲. اهمیت و ضرورت تحقیق:

است.

- رعایت نکردن عدالت در جامعه، خودداری از احسان و قطع رابطه به خویشاوندان، زمینه ساز رواج فحشا، بزهکاری، ستم و سرکشی در جامعه است.

*از میان رفتن عدالت اجتماعی در جامعه و کاهش همبستگی دوری از میان رفتن صمیمیت در نظام خویشاوندی، زمینه ساز اشاعه انحراف و کجروی از جامعه است.

* «موعظه» یکی از روش های مؤثر در حفظ، تقویت و پویایی واقعیت های اجتماعی درونی شده می باشد.

*واقعیت های اجتماعی درونی شده همواره در معرض خطرات حاشیه ای زندگی قرار داشته و بنابراین نیازمند حفظ، تقویت و پویایی می باشند.

امام جواد علیه السلام فرمودند: «الفضائل اربعة أجناس: احدها: الحکمه، و قوامها فی الفکره، والثانی: العفه، و قوامها فی الشهوه، و الثالث: القوه، و قوامها فی الغضب، والرابع: العدل، و قوامه فی اعتدال قوی النفس^۱؛ فضیلتها چهار گونه اند: اول: حکمت که جان مایه آن اندیشه است. دوم: عفت که جان مایه اش شهوت است. سوم: قدرت که جان مایه اش خشم است. چهارم: عدل که قوام آن در اعتدال قوای نفسانی است.»

۱۴-۲ مسائل اقتصادی - اجتماعی

«أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ^۲؛ آیا آنها گمان نمی کنند که برانگیخته می شوند.»

- اعتقاد به معاد، حتی در حد گمان، بازدارنده انسان از خیانت در سنجش کالای دیگران.

- کم فروشی، گناهی در خور منکران معاد است و صدور آن از باورداران آخرت مایه شگفتی است.

*درونی شدن باور به روز قیامت و پای بندی به آن باعث کاهش جرایم و انحرافات اجتماعی و اقتصادی می شود.

*کم فروشی به عنوان یکی از ناهنجاری های اقتصادی در جامعه نشان دهنده عدم پای بندی به باور روز قیامت می باشد.

۱. کشف الغمه، ص ۱۳۸، خبرگزاری تسنیم، ۱۹ فروردین ۱۳۹۶

۲. مطفین: ۴

« كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ^۱؛ چنین نیست که آنها (درباره قیامت) می‌پندارند، به یقین نامه اعمال بدکاران در «سجّین» است!»

- کم‌فروشی، از بین برنده دیانت انسان و نمونه‌ای از فسق و سرکشی در برابر خداوند است.

* کم‌فروشی به عنوان یک ناهنجاری اقتصادی باعث کاهش دینداری و پای‌بندی دینی در جامعه می‌شود.

۱. مطففین: ۷

نتیجه گیری :

نتایج به دست آمده بر اساس این تحقیق، نشان می دهد که در ضرورت پرداخت به معاد و توجه بیشتر به پیامدهای مثبت این مسئله بر تنظیم روابط انسانی در اجتماع شکی وجود ندارد؛ چرا که ایمان به رستاخیز یکی از اساسی ترین راه کارهای جلوگیری از فساد و تباهی بشر بخصوص در زمینه مسائل اجتماعی به حساب می آید و نوع زندگی وی را تحت تأثیر قرار می دهد. که هدف نهایی زندگی انسان، حیات اخروی اوست و زندگی دنیا تنها مقدمه و کشتزاری برای آن زندگی جاودان است از سویی در دادن معنا و مفهوم به زندگی انسان و نجات او از پوچی و از سوی دیگر، با تغییر شناخت انسان از مرگ و قیامت و ارضای صحیح انگیزه بقا و نیز با ارائه پاداش و جبران سختی ها می تواند در زندگی اجتماعی نقش مؤثر داشته باشد.

از جمله مسائل اجتماعی که متأثر از آن است و رعایت آنها در جامعه باعث بهتر شدن زندگی برای همه می شود، می توان به ایمان و عمل و رابطه آن دو ، ایجاد انگیزه و عمل صالح ، مسائل اقتصادی و توازن مادی و معنوی در جامعه ، خشوع و فروتنی ، نماز، جهاد و شهادت، مسئولیت پذیری اشاره کرد.

از مقایسه این تحقیق با تحقیقات مشابهی که از سایر جنبه ها به اثرات تربیتی ایمان به معاد مانند آثار فردی ، اخروی و جنبه های اجتماعی دیگر پرداخته اند، روشن می شود که تقویت ایمان به حیات جاودانی پس از مرگ، عامل مهمی است که باعث می شود انسان ها مجهز به یک نیروی درونی شوند که در هنگام خطا و اشتباه آنها را متذکر شود. اگر بتوان این اعتقادات را در افراد درونی کرد هم از نظر اجتماعی و هم فردی، وادار می کند و باعث پیش گیری از بسیاری از مفاسد و جنایات ها خواهد شد. با توجه به پیش بینی های نظری مزبور، پیشنهاد می شود با مطالعه قرآنی و دینی این موضوع به صورت تجربی نیز مورد بررسی قرار گیرد.

فهرست منابع:

۱. قرآن کریم. ترجمه آیت الله مکارم شیرازی، ناصر، منبع: www.savaaegh.ir

- بقره: ۶۲ - نمل: ۱۴ - اسراء: ۱۰۲ - قصص: ۳۸ - توبه: ۷ - روم: ۱۰ - هود: ۱۱۴ -
بقره: ۲۶۴ - توبه: ۶۷ - ص: ۲۸ - حجر: ۸۵ - انعام: ۱۲ - مؤمنون: ۲ - بقره: ۱۵۳ -
بقره: ۱۵۵ - آل عمران: ۱۵۴ - فاطر: ۱۸ - تحریم: ۱۱ - هود: ۸ - بقره: ۲۶۴ - بقره: ۲۴۹ -

۲. قرآن کریم، ترجمه عبدالحمید آیتی، انتشارات سروش، ۱۳۷۱

۳. نهج الفصاحه، ترجمه واحد نسیم کوثر، فرائض، چاپ شریعت، چاپ دوم، ۱۳۸۶

۴. نهج البلاغه، ترجمه و شرح سید علینقی، فیض الاسلام، انتشارات اسلامی.

۵. نهج البلاغه، ترجمه و شرح شهیدی، سید جعفر، انتشارات انقلاب اسلامی.

۶. نهج البلاغه، ترجمه و شرح دشتی، محمد، مؤسسه فرهنگی و تحقیقاتی امیرالمؤمنین علیه السلام.

۷. فیض کاشانی، محمد محسن، تفسیر شریف صافی، جمعی از فضلاء، قم، نوید اسلام، ۱۳۸۵

۸. مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، دفتر مدرسه الامام علی بن ابیطالب علیه السلام، ۱۳۷۷،

۹. _____، ناصر، پیام قرآن، تهران، دار الکتب الاسلامی، جلد ششم، چاپ هفتم، ۱۳۸۶

۱۰. جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی، جلد ۱۰، انتشارات اسراء.

۱۱. مطهری، مرتضی، آشنایی با قرآن، انتشارات صدرا، ۱۳۶۸

۱۲. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی (۵جلدی)، ترجمه حسین استاد ولی، دارالثقلین، چ قدس، چاپ سوم، ۱۳۹۲

۱۳. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، غرر الحکم و دررالکلم، مجموعه کلمات حضرت علی علیه السلام، مؤسسه اعلمی لبنان.

۱۴. قدیانی، عباس، فرهنگ جامع ادیان و مذاهب، تهران، نشر آرون، چاپ دوم، ۱۳۹۱
۱۵. معلوف لویس، فرهنگ المنجد عربی به فارسی، مترجم محمد بندر ریگی، تهران، ایران، چاپ ششم، ۱۳۸۶
۱۶. قباله — کرباسی، دائره المعارف تشیع، تهران، حکمت، جلد سیزدهم، ۱۳۹۱
۱۷. رامین، علی، فانی کامران، سادات محمدعلی، دانشنامه دانش گستر، تهران، دانش گستر روز، چ دوم، جلد ۵، ۱۳۹۳
۱۸. حاجی بابائیان امیری، محسن، روش های تربیت اخلاقی کاربردی در اسلام، تهران، سروش، چاپ اول، ۱۳۸۵
۱۹. باقری، خسرو، مبانی و شیوه های تربیت اخلاقی، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۴
۲۰. ادیب علی، محمد حسین، راه و روش تربیت از دیدگاه امام علی علیه السلام، ترجمه سید محمد رادمنش، مؤسسه انجام کتاب.
۲۱. ابوطالب تجلیل، ارزش ها و ضد ارزش ها در قرآن، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۶۶
۲۲. نوری طبرسی، اسماعیل بن احمد، کفایه الموحدین فی عقاید الدین، تألیف سید اسماعیل طبرسی نوری، قم، رسالت، جلد ۶ و ۷، چاپ اول، ۱۳۹۶